

KRİZDEN KAOSA LÜBNAN: YENİ HÜKÛMETİN AÇMAZLARI

A. SELCAN ÖZDEMİRÇİ CİNAL

Araştırma Görevlisi SAKARYA ÜNİ

“

Ağustos 2020’de Beyrut Limanı’nda meydana gelen korkunç patlamanın akabinde yaşanan gelişmeler, tüm dünyayı etkisi altına alan pandemi ve ekonomik krizle daha da belirginleşen siyasi yozlaşma, hâlihazırda krizler içerisinde sıkışmış olan ülkeyi korkunç bir çıkmaza soktu.

”

Lübnan, tarihinin en büyük ekonomik krizini yaşamaktadır. Nüfusunun yarısından fazlasının açlık sınırında yaşam mücadelesi verdiği ülkede ekonomik problemlerin tetiklediği sosyal ve siyasal kriz her geçen gün derinleşmektedir. Ağustos 2020’de Beyrut Limanı’nda meydana gelen korkunç patlamanın akabinde yaşanan gelişmeler, tüm dünyayı etkisi altına alan pandemi ve ekonomik krizle daha da belirginleşen siyasi yozlaşma, hâlihazırda krizler içerisinde sıkışmış olan ülkeyi korkunç bir çıkmaza soktu. Birleşmiş Milletler Batı Asya

Ekonomik ve Sosyal Komisyonu (ESCWA) verilerine göre, 2019 yılında halkın %28’i yoksullukla mücadele ederken bu oran 2021 yılında %74’e ulaştı. Asgari ücret 450 dolardan 40 dolara kadar geriledi ve IMF’ye göre enflasyon %85’e tırmandı. Elektrik kesintilerinin günde 20 saati geçtiği ülkede, su, temel gıda maddeleri ve sağlık malzemelerine ulaşmak neredeyse imkânsız hâle geldi. Tüm bunlara ek olarak geçtiğimiz yıl boyunca ülkede hükûmet kurulamadı.

MİKATİ HÜKÛMETİ NEDEN BAŞARILI OLAMAZ?

Ülkenin tüm damarlarına nüfuz eden ekonomik ve sosyal krizden çıkışı dış yardımlarla sağlayabileceğini düşünen siyasal elitin daha güçlü olmak adına yürüttüğü uzun pazarlıkları, artan uluslararası baskıların da etkisiyle, ivedilikle sonlandırıp bir kabine oluşturması elzemdi. Hasan Diab hükûmetinin Beyrut patlamalarıyla düşmesi sonrasında Saad Hariri de hükûmeti oluşturma sürecinde başarılı olamamıştı. Hariri’nin listesi Cumhurbaşkanı Mişel Avn ve Cibran Basil liderliğindeki Özgür Yurtsever Hareket (ÖYH) tarafından reddedilmişti. Kabinede 1/3 çoğunluğu elinde tutmak isteyen elitlerin an-

laşmazlığı sonucu uzayan süreç Necip Mikati tarafından sunulan listenin kabul edilmesiyle sonlandı.

13 ay süren krizi sonlandırmak üzere görevlendirilen Necip Mikati, nihayet 10 Eylül 2021 tarihinde yeni hükûmeti ilan etti. 12 Müslüman 12 Hristiyan üyeden oluşan

kabinede, 5 Maruni Hristiyan, 5 Sünni Müslüman, 5 Şii Müslüman, 3 Ortadoks Hristiyan, 2 Katolik Hristiyan, 2 Dürzi Müslüman, 1 Ermeni ve bir de azınlık Hristiyan bakan yer aldı. Kabine üyeleri partilere/bloklara göre ise Cibran Basil liderliğindeki ÖYH 5, Başbakan Mikati'nin partisi Azm 3, Hariri önderliğindeki Mustakbel 2, Hizbullah 2, Emel 3, Marada 2, Lübnan Demokrat Partisi 1, İlerici Sosyalist Parti 1, Taşnak 1, Suriye Sosyal Milliyetçi Parti (SSMP) 1 ve 3 bağımsız olarak dağıldı.

Hükûmetin kurulmasını takiben piyasalarda ufak da olsa olumlu bir hareketlenme kaydedilmekle birlikte orta vadede Lübnan'ın kriz ve kaos ortamından kurtulacağını ifade etmek oldukça güç gözük-

mektedir. Mikati hükûmetinin ekonomik ve sosyal krizi aşarak başarılı politikalar yürütmesinin önündeki engelleri üç maddede özetlemek mümkün: Yeni hükûmetin halk desteğine sahip olması, dış yardımları alabilmek için gerekli şartları sağlayacak altyapının kurulamaması ve siyasilerin kendi aralarındaki güç mücadelesinin yol açtığı sorunlar.

Öncelikle yeni hükûmetin halk desteğinden yoksun olduğu açıkça ifade edilebilir. Zira zu'emadan müteşekkil yerel siyasal elitlerin hemen hemen hepsi halkın gözünde meşruiyetini yitirmiş durumdadır. Ülkede yolsuzluk, zimmete para geçirmek, görevi kötüye kullanmak, haksız kazanç elde etmek gibi suçlarla anılmayan her-

hangi bir siyasi ya da üst düzey bir bürokrat bulmak neredeyse imkânsız. 2015 yılında başlayan çöp krizi akabinde sıklıkla dile getirilen siyasal yozlaşmaya ve sisteme duyulan tepki, 2020 yılında tüm ülkeye yayılan protestolarla birlikte tüm sorunların temel kaynağı olarak görülen ve zaim çıkarını önceleyen siyasal sistemin tamamen ilgası talebine evrildi. Bir başka ifadeyle teoride tüm mezheplerin temsiline dayalı sistemin pratikte sadece küçük bir grubun ayrıcalıklarının korunmasına hizmet ediyor oluşuna duyulan tepki, ekonomik krizin yarattığı acımasız ortamda daha da büyüdü. Bu noktada alışıl gelmiş "zu'ema iktidarı"ndan farklı bir görünüm arz etmeyen Mikati ve kabinesi de güvenilir bulunmuyor. Zira teknokratlardan oluşan kabinedeki bakanların her biri geleneksel Lübnan eliti (zaim) tarafından yürütülen pazarlıklar sonucu belirlendi. Bir başka ifadeyle görünürde teknokratlardan müteşekkil hükûmet gerçekte siyasal elitlerle güçlü bağları olan isimler aracılığıyla statükonun devamından yana tavır sergileyen dolayısıyla halk desteğinden yoksun bir yapıya sahiptir.

Hükûmetin başarılı olmasının önündeki bir diğer engelse dış borca ilişkin sorunlardır. Göreve getirildiği ilk günden itibaren bölgesel ve küresel aktörlerle oldukça iyi ilişkileri olduğunu vurgulayan Mikati de öncülleri gibi dış borçla ekonomik krizden çıkmayı hedeflemektedir. Öncelikle Başbakan'ın çözüm olarak gördüğü dış borcu verebilecek ülkelerin hemen hepsi Lübnan'daki yolsuzlukları gerekçe göstererek ciddi projeler sunulması ve bu projelerin şeffaf bir denetim

sürecine tabi tutulması şartıyla maddi destekte bulunacaklarını ifade etmektedirler. Hâlihazırda ülkede yolsuzluğa bulaşmamış tek bir siyasal elitin dahi olmadığı ve nakdi yardıma duyulan ihtiyacın ivediliği düşünüldüğünde kabine-nin dış yardımlara kolaylıkla ulaşabileceğini ifade etmek pek mümkün görünmemektedir. Alınması hedeflenen nakdi yardımın nasıl kullanılacağına ilişkin hâlihazırda ayrıntılı bir plan geliştirilmediği gibi oluşturulabilecek projelerin şeffaf bir şekilde denetleneceği garantisini sunabilecek bir mekanizma da mevcut değil.

Son olarak ikna edici bir planlama yapılsa dahi siyasal elitin kendi arasındaki rekabet nedeniyle sistemi kitlemesi Mikati hükümetinin de başarıya ulaşmasını engelleyebilir. Müzmin problemleri nedeniyle Lübnan'da sistemin sıklıkla tıkanması bir gelenek hâline gelmiş durumdadır. Hatırlanacağı üzere, Diab döneminde IMF'den 90 milyar dolar yardım talep edilmiş ancak eski başbakan bu girişiminde başarılı olamadan istifa etmiş, bir yılı aşkın süre ülkede hükümet kurulamamıştı. 4 Ekim'de IMF ile teknik görüşmeler resmen yeniden başlatıldı ancak bu olumlu

hava bakanlar kurulunun iki haftadır toplanamaması nedeniyle kısa sürede dağıldı.

MEZHEP ÇATIŞMASI DEĞİL EKMEK KAVGASI

Lübnan'da siyasal sistemin, her biri gücünü artırmaya çalışan siyasal elitler arasındaki rekabet nedeniyle sıklıkla kilitlenmesi gelenek hâline gelmiş durumdadır. Mikati hükümetinde de bu gelenek bozulacağına benzemiyor. Geçtiğimiz sene Beyrut Limanı'nda meydana gelen patlamaya ilişkin soruşturmayı yürüten Tarık el-Bitar, Şii

ikili Hizbullah ve Emel tarafından “yabancı ülkelerden destek almakla” itham edilerek eleştirilmekte hatta görevden alınması talep edilmektedir. Hakim Bitar’ın soruşturma kapsamında bazı eski bakan ve güvenlik kurumundaki yetkililer hakkında tutuklama emri çıkarılması ve Baalbek bölgesinde Hizbullah’a yakınlığıyla bilinen bazı kişilerin depolarında amonyum nitrat bulunması akabinde 14 Ekim’de Hizbullah ve Emel, Bitar’ın görevden alınması için bir protesto çağrısında bulundu. Adliye Sarayı’na gitmek için Tayyune’de bulunan Şii eylemciler çoğunluğu

Lübnan Kuvvetleri Partisi (LK) destekçisi Hristiyanların yaşadığı Eyn er-Rummane Mahallesi’nden geçerken çıkan çatışmalarda 7 kişi hayatını kaybederken 33 kişi yaralandı. LKP, çatışmalardan Hizbullah ve Emel’i sorumlu tutarken LK lideri Semir Caca yaptığı açıklamada, “Hristiyanlara karşı yeni ve küçük bir 7 Mayıs vakası” açıklamasıyla 2008 yılında Hizbullah’ın Refik Hariri Havaalanı’ndaki güvenlik kameralarını ele geçirdiği süreci hatırlattı. Hizbullah lideri Hasan Nasrallah siyasetler arasındaki kamplaşmayı daha da körükleyerek “hayatını kaybeden 7 kişinin İsrail ve Suriye’de şehit düşenlerle aynı yolda olduklarını” ve LK’nin 15 bin Hizbullah’ın ise eğitimli, savaşmaya hazır 100 bin milisi olduğunu dile getirerek iç savaş hayaletini bir kez daha ortaya çıkardı.

“

Lübnan’da yeniden bir iç savaşın patlak vermesi ihtimali oldukça düşük ayrıca savaşın korkusu kendisinden çok daha kullanışlı bir silah şeklindedir. Nitekim siyasal gücünü kaybetmek istemeyen elitler, geleneksel reflekslerle statükoyu korumak için yaşanan ekonomik bunalımı mezhep çatışması kılıfına sokmaya çalışmaktadır.

”

Başkent Beyrut’ta 13 yıl aradan sonra ilk defa yaşanan çatışma sonrası siyasi liderlerin yaptığı açıklamalar, sadece Mikati hükümetini değil kim iktidarda olursa olsun siyasal sistemin kendisi de-

ğişmediği sürece Lübnan’ın içinde bulunduğu kaos ortamından çıkmasının mümkün olmadığını bir kez daha açıkça gösterdi. Öncelikle çatıdan açılan ateşe ivedilikle eylemcilerin karşılık verdiğini yani her iki tarafın da önceden hazırlıklı olduğunu gösteren birçok görüntü mevcut. Korkunç bir iç savaş deneyimine sahip Lübnan halkının yaşadığı tüm olumsuzluklara rağmen eylemlerini barışçıl sürdürmek konusundaki ısrarları Ekim 2020 protestolarından itibaren açıkça görülmektedir. Öte yandan, Lübnan’da yeniden bir iç savaşın patlak vermesi ihtimali oldukça düşük ayrıca savaşın korkusu kendisinden çok daha kullanışlı bir silah şeklindedir. Nitekim siyasal gücünü kaybetmek istemeyen elitler, geleneksel reflekslerle statükoyu korumak için yaşanan ekonomik bunalımı mezhep çatışması kılıfına sokmaya çalışmaktadır. “Sistem değişsin, hepimiz gidin” sesinin yankılandığı sokaklarda iç savaş hayaletini gezdirerek bu aktörler korkuyu hâkim kılmaya çalışmaktadır. Açıkça silahlı milis hesabının yapıldığı söylemlerle halka zaimine ne kadar muhtaç olduğu hatırlatılmaktadır. 2021 yılının sadece ilk dört ayında 230 bin Lübnanlı ülkeden göç etti ve bu sayı her gün artmaktadır. Akaryakıt krizi nedeniyle hastaneler, ekmek fırınları, jeneratörler çalışmıyor, gazeteciler “bildiğimiz Lübnan yok oldu” diye yazıyor, insanlar tedavi olamadıkları için ölüyorlar. Sonuç olarak Lübnan tüm dünyanın gözü önünde hızla çöküyor ve siyasi elitler güç mücadelesinde öne geçmek için sokaklarda hayaletler ve mermiler dolaştırıyor. ■